

КАПИТЕЛ 8 / CHAPTER 8⁸NORMOPROJECT ACTIVITY: APPROACHES TO UNDERSTANDING,
PRINCIPLES OF IMPLEMENTATION AND WAYS OF IMPROVEMENT

DOI: 10.30890/2709-2313.2025-40-03-018

Вступ.

Питання створення досконалих за формою і змістом законів привертало увагу філософів, державних і політичних діячів ще з часів Античності, де техніка законотворення розглядалася як високе мистецтво⁹. Тривалий час у юридичній літературі різні вчені все частіше вказують на нагальну потребу розробки теорії нормотворчості та підготовки правових актів на професійній основі. Якщо реалізація юридичних норм, досягнення зазначених у них цілей - це одна з найважливіших сторін життя права, то нормотворчість, встановлення юридичних норм за допомогою видання нормативно-правових актів - інша, не менш важлива сторона, що передує реалізації юридичних норм. При цьому ефективне здійснення нормотворчої діяльності неможливе без системи теоретичних знань про нормотворчість, її суб'єктів та результатів, а також про прийоми, методи нормотворчої техніки підготовки різних видів нормативно-правових актів¹⁰. З огляду на це суб'єкти нормотворчості мають володіти певними знаннями та навичками щодо порядку створення проектів нормативно-правових актів.

Зокрема предметом загального фахового дискурсу є проблематика техніки нормопроектування як однієї з передумов забезпечення якості, дієвості та ефективності законодавства. Тому варто звернути увагу на цю проблему з точки зору правової доктрини.

⁸ *Authors: Parkhomenko Nataliia Mykolaiivna, Tarakhonych Tetiana Ivanivna*

Number of characters: 31616

Author's sheets: 0,79

⁹ Тернавська В. М. Правотворча політика України : монографія / В. М. Тернавська. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 120 с. С. 82.

¹⁰ Риндюк В. І. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2009. 162 с. С.4.



8.1. Підходи до розуміння та принципи здійснення нормопроектної діяльності

Аналізуючи нормопроектну діяльність крізь призму типологізації, науковці виокремлюють інструментальну (модельну) та технічну характеристику нормопроектування, підкреслюючи, що йдеться про форми нормативно-правових актів і їх змістовну характеристику, які потребують також постійного оновлення й не можуть охоплюватися догматичними (раз і назавжди даними) підходами щодо нормопроектувальних практик. Зокрема наголошується на тому, що це не означає відокремлення «форми» від «змісту» правового акта, а навпаки, сприяє удосконаленню нормопроектування шляхом вивчення як найкращих практик світового рівня, так і забезпечення досконалими нормативними формами нового досвіду правового розвитку в Україні¹¹.

З огляду на зазначене, слід підкреслити, що нормопроектування – це різновид юридичної діяльності по створенню цілісної системи нормативно-правових актів уповноваженими державою суб'єктами в межах процесуально визначених вимог та з дотриманням правил нормотворчої техніки. Серед особливостей нормопроектування можна виокремити наступні: є різновидом юридичної діяльності, характерним є об'єктивна зумовленість даного процесу; правовий характер, відповідність вимогам юридичної техніки, наявність відповідних суб'єктів тощо.

Важливим аспектом нормопроектування є врахування принципів його здійснення. В етимологічному значенні «при характеристиці принципу зазвичай звертається увага на те, що він, по-перше, являє собою ідею, положення, вимогу, і по-друге, він є не простим положенням (ідеєю, вимогою), а основним, засадничим, фундаментальним, вихідним, загальним, керівним, відправним,

¹¹ Оніщенко Н.М. Нормопроектна діяльність: сутнісні характеристики в нових реаліях. Альманах права. Правові засади нормотворчої діяльності: національний і зарубіжний досвід: До 75-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 1949–2024. Випуск 15. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024. С. 18-22. С. 21. DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-18-22



провідним, чільним»¹².

Виходячи із зазначеного, принципи нормопроєктування слід розуміти як основні ідеї, положення, що зумовлюють напрямки нормопроєктної діяльності та пов'язані з прийняттям, зміною чи відміною відповідних норм права.

Для принципів нормопроєктування характерними є такі особливості: в їх основі лежать певні ідеї, які втілюються в соціумі та набувають свого закріплення в правилах поведінки; вони є інтелектуальними, духовними засадами права; закріплюються в більшій мірі в нормативно-правових актах, поряд з цим формуються в межах суспільства та держави в силу тих традицій, які склалися, ментальності та національної самобутності, також вони пов'язані з свідомістю самих суб'єктів, що їх формують та приймають; їм властива певна ієрархічність, в основу якої покладено людиноцентризм, права та свободи людини та громадянина; вони складають цілісну підсистему; для них характерним є взаємозв'язок між ними тощо.

Серед основних принципів нормопроєктування, які є загальновизнаними науковою спільнотою, можна назвати наступні: верховенства права, юридичної визначеності, законності, науковості, професіоналізму, гуманізму тощо.

Звернемо увагу на найважливіші принципи нормопроєктування та ті особливості, що для них характерні. Насамперед, принцип верховенства права, що відноситься до загальних принципів права, має фундаментальний характер, покладений в основу правотворчої діяльності загалом та нормопроєктувальної діяльності, зокрема.

Конструкція принципу верховенства права є складною, оскільки зрозуміти змістовне наповнення даного принципу можливо насамперед охарактеризувавши право та існуючі концепції щодо нього, а також акцентувавши увагу на змістовному наповненні даного принципу його складовими компонентами, а саме це: законність, справедливість, юридична визначеність, дотримання прав та свобод людини, рівність перед законом та

¹² Правова доктрина України : у 5 т. Харків, Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.: за заг. ред. О.В. Петришина. 976 с. С. 396.



заборона дискримінації тощо. Дана категорія є надзвичайно динамічною, постійно наповнюється новим складовими, що залежить від доктринальної позиції того чи іншого науковця.

Слід погодитися з думкою що «відтоді, коли терміно-поняття «верховенство права» увійшло до текстів міжнародно-правових актів універсального і регіонального рівнів, у юриспруденції виникла потреба в такому його концептуальному осмисленні, яке, сформувавши узгоджене розуміння відповідного принципу, могло би більш-менш однаковою мірою задовольнити різні демократичні політико-правові системи. Це дозволило б змістовно універсалізувати означений принцип, підвищити рівень його практичної значимості, реалізовуваності»¹³.

Зазначений підхід до універсалізації принципу верховенства права, надав би можливість більш виважено використовувати даний принцип, а також його структурні компоненти в процесі нормопроєктування.

Акцентуємо увагу на можливості використання в процесі нормопроєктування найбільш важливих принципів права, які поряд із їх місцем в структурі принципу верховенства права загалом, відіграють важливу роль у процесі нормопроєктування.

Принцип юридичної визначеності досить часто використовується в межах розуміння принципу верховенства права та як самостійна категорія, він є одним із засобів нормопроєктувальної техніки, впливає на процес прийняття норми права, її змістовне наповнення, а саме: її зрозумілість, чіткість та виваженість, відсутність колізій та прогалин, встановлення меж дискреції тощо.

Слід погодитися з думкою Г. З. Остапенко, що «відповідно до вимог правової визначеності удосконалення технічних моментів має узгоджуватися зі змістовними, а принцип правової визначеності не може зводитися до вимоги удосконалення юридичної техніки. Чіткість і ясність правових положень як технічна вимога, дотримання якої властиве саме етапу нормотворення, має

¹³ Правова доктрина України : у 5 т. Харків, Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.: за заг. ред. О.В. Петришина. 976 с. С. 302.



узгоджуватись зі змістовною вимогою несуперечливості, відсутності прогалин у правовому регулюванні; прийняття і оприлюднення нормативно-правових актів як вимога технічна має узгоджуватись із передбачуваністю і повагою до легітимних очікувань громадян; змістовною також виступає вимога недопущення зміни до гіршого, яка притаманна саме процесу нормотворення»¹⁴.

У тісному взаємозв'язку з принципом юридичної визначеності знаходиться принцип законності, який вимагає закріплення правил поведінки в нормі права, встановлюючи суб'єктивні права та юридичні обов'язки, надаючи можливість суб'єктам дотримуватися, виконувати та використовувати відповідні норми права в процесі своєї життєдіяльності.

Принципу професіоналізму в нормопроектувальній діяльності надається особливої ваги та значення. Від якості професійної підготовки відповідних осіб, підвищення рівня їх професійної компетентності, дотримання правил доброчесності, неупередженості залежить якість, дієвість та результативність самих нормативно-правових актів, що ними розробляються та приймаються.

Принцип професіоналізму державної служби закріплено в ст. 4 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. No 889-VIII, де професіоналізм розглядається як компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону¹⁵.

Аналізуючи поняття професіоналізму та професійної компетентності А. Б. Грищук підкреслює, що професіоналізм – це вивчення будь-якої сфери діяльності; придатність до будь-чого, сукупність знань, умінь та навиків (компетенцій) поведінки та дій, що свідчать про високий рівень професійної підготовки та здатність працівника знаходити оптимальні шляхи та способи

¹⁴ Остапенко Г.З. Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади : монографія. Київ : Парлам. Вид-во, 2023. 460 с. С. 317-318.

¹⁵ Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. No 889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>



реалізації поставлених завдань та посадових повноважень. Поряд з цим, вчена підкреслює взаємозв'язок зазначеної категорії з професійною компетентністю, яку визначає як ґрунтовне знання наукових основ та технологій професії, здатність використовувати ефективні методи та засоби досягнення цілей, сукупність професійних знань, умінь та навиків реалізації їх для виконання посадових повноважень, завдань та функцій¹⁶.

Принцип науковості в нормотворчій діяльності відіграє важливу роль, оскільки концептуалізація наукових знань та їх застосування на практиці в процесі нормопроєктування надає можливість забезпечити його ефективність та дієвість.

Сьогодення потребує процесу вдосконалення нормопроєктної діяльності, адже законодавство України постійно розвивається та змінюється. На процес його формування та розвитку впливає низка чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Насамперед, це рівень розвитку суспільства та держави, їх зрілість та виваженість, загальний рівень освіченості, правової культури, професіоналізму суб'єктів правозастосування, а також безпосередньо суб'єктів нормопроєктування тощо.

8.2. Шляхи вдосконалення нормопроєктної діяльності

Як відомо, недоліки нормативно-правових актів відображають внутрішні і зовнішні форми прояву неналежного використання засобів нормопроєктної техніки й недотримання правил нормотворчої технології, що знижують якість нормативно-правових актів. Залежно від змістовної складової існує три групи недоліків: ті, що зумовлені порушенням юридичних норм, які встановлюють правила нормотворення; ті, що є результатом ігнорування визнаних правовою спільнотою правил нормотворення; ті, що виникають внаслідок того, що практики не зважають на доктринальні рекомендації науковців з питань

¹⁶ Гришук А.Б. Принцип професіоналізму в державній службі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2021. Серія ПРАВО. Випуск 65. С. 231. С. 227-232. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.41>



нормотворення¹⁷. Виходячи з того, на усунення яких недоліків законодавства щодо його форми спрямований той чи інший техніко-юридичний засіб упорядкування законодавства, виокремлюють ревізію, уніфікацію та консолідацію законодавства¹⁸.

Саме тому звернімося до основних шляхів забезпечення та удосконалення нормопроектної діяльності. Насамперед, необхідно: розробити концепцію розвитку законодавства; узгодити законодавство України із законодавством ЄС; провести ревізію законодавства та знизити надмірну активність у створенні підзаконних нормативно-правових актів, досягнувши їх узгодженості із прийнятими законами, забезпечивши їх якісні показники, об'єктивну зумовленість, відповідність вимогам юридичної техніки, потребам та інтересам суспільства та держави; розробити дієвий механізм здійснення нормопроектувальної політики, забезпечивши належну комунікацію між суб'єктами нормопроекування; також необхідним завданням є формування вітчизняного стилю нормопроекування, враховуючи позитивні моменти зарубіжного досвіду тощо.

Зокрема, слід підкреслити, що важливим завданням сьогодення є формування концепції нормопроектної діяльності, важливими складовими якої повинні бути пріоритетні напрями її здійснення, розробка та прийняття норм права, які упорядковують найважливіші суспільні відносини, встановлюють цілі, стратегічні напрями розвитку державності, механізми забезпечення та гарантування інтересів суспільства та особи від зовнішніх та внутрішніх викликів та загроз.

Загалом, аналізуючи стан нормативно-методичного забезпечення техніки нормопроекування в Україні, слід відзначити, що на сьогодні юридико-технічні вимоги до вироблення нормативно-правових актів знайшли часткове, фрагментарне закріплення в нормативно-правових актах, якими регламентується

¹⁷ Косович В.М. Загальнотеоретичні засади удосконалення нормативно-правових актів України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів. Нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 38 с.С.12-13.

¹⁸ Риндюк В.І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти [Текст] : монографія; Київ : КНЕУ, 2021. 407 с. С. 290.



правотворча діяльність. Нормативне закріплення мають юридико-технічні процедури техніки нормопроєктування, а дотримання мовних та логічних прийомів та методів техніки нормопроєктування здійснюється, головним чином, за традицією, на основі ділових звичаїв, як надбання досвіду або залежить від розсуду розробників проєктів актів.

Згідно з частиною першої статті 31 Закону України «Про правотворчу діяльність» техніка нормопроєктування – це сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проєкт нормативно-правового акта.

Більш змістовне та розгорнуте визначення поняття нормопроєктувальної техніки міститься у постанові Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2005 р. № 870 Про затвердження Правил підготовки проєктів актів Кабінету Міністрів України, згідно з якою нормопроєктувальна техніка – це система правил і прийомів підготовки проєктів актів, що забезпечує максимально повну і точну відповідність форми нормативних положень їх змісту, простоту викладу та доступність для розуміння, вичерпне охоплення питань, що належать до предмета правового регулювання актів. Основними елементами нормопроєктувальної техніки є: методологія розроблення проєкту акта та визначення його структури; правила і прийоми викладення нормативних положень з обов'язковим дотриманням вимог щодо уніфікації термінології та мовного оформлення; правила внесення змін до постанов (розпоряджень), визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування.

Також варто згадати, що Міністерством юстиції України у 2000 році було розроблено і прийнято Методичні рекомендації щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроєктної техніки, які містять вимоги техніки нормопроєктування до структури, мови та термінології законопроєктів, правила викладення нормативних положень. Однак, ці вимоги викладені не чітко, іноді безсистемно, без урахування більшості прийомів, методів техніки нормопроєктування.

Окремі міністерства в свій час також підготували та прийняли власні правові



акти, що регулюють відносини в цій сфері. Зокрема йдеться про: Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, та дотримання правил нормопроектної техніки Міністерства надзвичайних справ України (Наказ від 10.12. 2007 № 851); Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проектів нормативно-правових актів та дотримання правил нормопроектувальної техніки Міністерства екології та природних ресурсів України (Наказ від 5 травня 2011 року № 140); Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки Державного комітету України по водному господарству (Наказ від 12 січня 2004 року № 4) тощо.

До того ж слід додати, що окрім цього напрацьовано низку методичних рекомендації щодо підготовки та оформлення проектів нормативно-правових актів, зокрема, законопроектів, що мають рекомендаційний характер, є практичними порадами для осіб, що займаються розробленням проектів нормативно-правових актів. Зокрема, Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки (методичні рекомендації) підготовлені Головним юридичним управлінням Апарату Верховної Ради України, Методичні рекомендації щодо проведення гендерно-правових експертиз від 2007 року, Методичні рекомендації з розробки та прийняття законодавчих актів, розроблені Інститутом держави і права імені В.М. Корецького НАН України 2012 року, Методичні рекомендації. Моніторинг проектів нормативно-правових актів (НПА) та дослідження тексту проекту НПА (змісту правових норм) на відповідність меті та стратегії реформ, ефективності впровадження, можливого впливу на їх перебіг від 2018 року тощо.

Відповідно наразі існує досвід розробки, прийняття та реалізації рекомендацій щодо особливостей техніки нормопроектування нормативно-правових актів, що приймаються та застосування загальних правил нормопроектування уповноваженими суб'єктами. Тому доцільним видається аналіз змісту такого роду правових актів, проблем їх реалізації та підготовка на



основі цього рекомендацій щодо особливостей техніки нормопроєктування правових актів, що приймаються Кабінетом Міністрів України та їх застосування, оскільки відповідно до Закону України «Про правотворчу діяльність» саме Кабінет Міністрів України визначається суб'єктом, який здійснює системний вплив на розвиток законодавства. Так, зокрема, згідно із статтею 22 Закону розроблена на п'ять років Концепція розвитку законодавства України, його окремих сфер, галузей та напрямів як прогностичний документ публічної політики, розробляється та надсилається саме Кабінету Міністрів України для врахування в роботі.

У процесі правотворчої діяльності виникає цілий ряд проблемних питань при застосуванні правил техніки нормопроєктування пов'язаних із якістю нормативно-правових актів, спричинених недотриманням правил нормопроєктної діяльності, принципам підготовки тексту проекту нормативно-правового акта, передбачених постановою Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2005 р. «Про затвердження Правил підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України від 18.11.2009», а саме: логічна послідовність; належна ясність викладу, точність опису; свобода від суперечностей; лаконічність, правильність komponування проекту акта; нормативність мовних засобів офіційно-ділового стилю тощо, при їх розробці і прийнятті¹⁹.

Наразі актуальною є низка проблем переважно загального характеру, серед яких: відсутність при опосередкуванні суспільних відносин правом вказівки на врахування їх типовості та довготривалості існування як запобіжник волюнтаризму та суб'єктивності. Подібна спрямованість діяльності нормотворчих органів на пошук характерних своєю повторюваністю соціальних відносин буде свідчити про онтологічність останніх як вираз реально існуючих потреб та інтересів членів суспільства. При цьому, необхідним є перевірка на відповідність основним правовим цінностям, оскільки, як відомо, протиправні відносини між певними індивідами, їх групами можуть також носити

¹⁹ Байбак А.Г. Деякі особливості нормотворчої діяльності Кабінету Міністрів України. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ): матеріали міжнар. наук. практ. конф. (м. Харків: ХНУВС), 2020. С. 73-75. С. 74.



довготривалий та типовий характер.

Як зазначалося, поширеною практикою є недотримання принципів нормопроектування, які визначені правовою доктриною, а саме: відповідність міжнародним стандартам нормопроектування та врахування власного досвіду, дотримання єдності та системності нормативного масиву, вимог юридичної техніки, єдності правотворчості та правового регулювання, наукової обґрунтованості, конституційної зумовленості, універсальності, верховенства права, правової визначеності тощо. Зокрема йдеться про невідповідність правових актів положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини; міжнародно-правовим зобов'язанням України, в тому числі, у сфері європейської інтеграції; некритичне імплементація зарубіжного досвіду нормопроектування та нехтування вітчизняними напрацюваннями в цій сфері.

Знижує ефективність нормопроектної діяльності також відсутність дієвого механізму здійснення нормопроектувальної політики, прогнозованого комплексного розвитку системи законодавства та належна комунікація між суб'єктами нормотворчості, недостатня наукова обґрунтованість та декларативність значної кількості нормативно-правових актів, відсутність механізмів їх реалізації (порядку, процедури тощо).

Варто при цьому підкреслити невідповідність та фрагментарність пізнання та врахування об'єктивних чинників (економічних, соціальних, політичних, моральних, релігійних тощо), які зумовлюють доцільність правового регулювання та видання відповідного нормативно-правового акту. Наявність вказаної проблеми або відсутність належної забезпеченості повноти пізнання та врахування об'єктивних чинників, аналізу стану нормативно-правового регулювання відповідних відносин на предмет наявності недоліків, прогалин, колізій та переваг, що призводить до прийняття нормативно-правових актів, які не удосконалюють чинну систему права і законодавства, а навпаки – розбалансовують її, що негативно позначається на правореалізаційній практиці, забезпеченні та захисті прав і свобод громадян. Одним із недоліків також є хибна



практика конкретизації положень закону без необхідних посилань на відповідний припис закону (стаття, параграф, розділ тощо), а не тільки на сам акт як передбачено в чинній редакції Правил підготовки проектів актів тощо.

Залишається невирішеним з різних підстав питання недосконалості кадрової політики щодо формування складу суб'єктів нормопроєктування відповідно до освітнього, наукового, фахового критеріїв, а також досвіду роботи і практики; обов'язковості використання досягнень юридичної та інших наук в процесі здійснення нормопроєктування; забезпечення належної транспарентності, публічності нормопроєктувальної діяльності. Це спричиняє неможливість сформувати необхідний інформаційний матеріал, який би надав змогу зрозуміти об'єктивний стан правового забезпечення відповідної сфери суспільних відносин, потребу суспільства в ньому, а також з'ясувати ефективність дії чинних правових норм та визначити перспективи подальшого правового регулювання.

Серед відкритих проблем в цій царині відсутність імперативних норм щодо прямої заборони регулювання відносин, опосередкування яких належить до виключної компетенції Верховної Ради України (ст. 92 Конституції України).

З огляду на це, удосконалення нормопроєктної діяльності, в тому числі підготовка рекомендацій щодо застосування правил нормопроєктної техніки в процесі правотворчості, насамперед потребує організаційних заходів, оскільки наразі серед урядових інституцій немає спеціального органу, що займався б плануванням і нормопроєктуванням. Кожне відомство розробляє самостійно нормативно-правові акти. У зв'язку з цим доречним видається вивчення практики 2003 року, коли, відповідно до Указу Президента України «Про поліпшення організації законопроектної діяльності» від 26 листопада 2003 р. № 1348/2003 зі змінами та доповненнями, з метою вдосконалення організації формування і реалізації державної правової політики, порядку розроблення проектів законів України на Міністерство юстиції України було покладено функції головного розробника проектів законів, що вносяться Президентом України та Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України,



крім проєктів, щодо яких законами України та актами Президента України встановлено інший порядок розроблення.

Крім того, в Указі було зазначено, що проєкти законів розробляються відповідно до планів законопроєктних робіт робочими групами, які утворюються Міністерством юстиції України. До складу таких робочих груп включаються також представники інших заінтересованих державних органів, установ та організацій, учені, фахівці.

Втім, хоча ця практика не виправдала себе з огляду на обсяг нормопроектної роботи та відсутність кваліфікованих фахівців з усіх напрямів, на відміну від міністерств, її слід відновити принаймні для найбільш важливих проєктів нормативно-правових актів.

Відтак, незважаючи на те, що ще у 2004 році в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» було визначено обов'язок України щодо забезпечення єдиних підходів до нормопроекткування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроекткування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроектного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України та водночас стверджувалося, що в Україні створено основні політико-правові та організаційні засади адаптації законодавства, наразі можна дійти висновку, що в українській юридичній доктрині та практиці наразі панує уявлення про відсутність належного нормативного комплексного цілісного закріплення вимог техніки нормопроекткування. Це питання врегульоване безсистемно та хаотично. Кожний суб'єкт правотворчості намагається врегулювати це питання самостійно, відсутній єдиний комплексний підхід до визначення та застосування вимог техніки нормопроекткування на всіх рівнях публічної влади. Багато питань правової регламентації техніки нормопроекткування залишаються невирішеними і зумовлюють певні недоліки при використанні суб'єктами правотворчості її прийомів, методів та процедур. Тому нагальним є питання нормативного



системного закріплення вимог техніки нормопроєктування, яке надасть таким вимогам юридичної обов'язковості, уніфікує прийоми, методи, процедури техніки нормопроєктування, сприятиме однаковому і точному використанню цих прийомів, методів, процедур при виробленні нормативно-правових актів органами публічної влади на всіх рівнях. При цьому, структура таких методичних рекомендацій має відображати структуру техніки нормопроєктування, тобто її форми: мовну, логічну та процедурну.

При цьому, систематизацію та уніфікацію правил техніки нормопроєктування слід починати з розробки рекомендацій щодо застосування загальних правил техніки нормопроєктування для всіх суб'єктів правотворчості. А рекомендації щодо особливостей техніки нормопроєктування нормативно-правових актів, що приймаються (видаються) Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України мають розроблятися на базі загальних правил техніки нормопроєктування, і враховувати особливості правотворчості, що здійснюється різними органами публічної влади, відповідно до статті 31 Закону України «Про правотворчу діяльність».

Загалом, для проведення досліджень з виявлення проблем реалізації нормативно-правових актів, обумовлених неналежним застосування правил нормопроєктною діяльністю при їх створенні, підготовки відповідних рекомендацій щодо загальних правил техніки нормопроєктування, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду в цій сфері, необхідним видається створення робочої групи із залученням відповідних фахівців, в тому числі і представників наукових установ юридичного профілю.

Висновки.

В юридичній науці сталим є підхід, згідно з яким нормопроєктування – це специфічна діяльність компетентних органів, щодо розробки нормативно-правових актів, яка здійснюється відповідно до принципів верховенства права, законності, науковості, демократизму, зв'язку з практикою, об'єктивності,



професійності, у певний спосіб – за допомогою нормотворчої техніки та спрямована на прийняття, зміну чи скасування правового припису.

Принципи нормопроєктування знаходяться у тісному взаємозв'язку з принципами права та правотворчої діяльності, в їх основі лежать певні ідеї, положення, засади, які втілюються в соціумі та набувають свого закріплення в правилах поведінки та складають цілісну підсистему.

Серед основних шляхів забезпечення та удосконалення нормопроєктної діяльності слід виокремити наступні: необхідно розробити концепцію розвитку законодавства; узгодити законодавство України із законодавством ЄС; провести ревізію законодавства та знизити надмірну активність у створенні підзаконних нормативно-правових актів, розробити дієвий механізм здійснення нормопроєктувальної політики з врахуванням вітчизняного стилю нормопроєктування та враховуючи позитивні моменти зарубіжного досвіду тощо.



Verweise / References

Chapter 1.

1. Bogomaz, O. (2024). Analysis of current trends of the corporate social responsibility of business in Ukraine in the terms of global challenges. *Sustainable economic development*, 4(51), 396-402. [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-55>
2. Bondar, V. (2023). Due to the armed attack, we lost 20 years and almost returned to the poverty level of 2001. *Voice of Ukraine*. [in Ukrainian]. <http://www.golos.com.ua/article/374797>
3. Burlay, T., Grytsenko, A., Borsenko, O. (2023). “Societal consequences of modern hybrid war: key dimensions in the context of Ukraine”. *Journal of European Economy*, 22(2), 158-83. doi:10.35774/jee2023.02.158
4. Ferreira, F.H.G., Ravallion, M. (2009.) “Poverty and inequality: The global context”, in W. Salverda, B. Nolan and T. Smeeding (eds), 599–636.
5. Frey, C. B., Osborne, M. (2013). “The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation?”, Oxford Martin School, Programme on the Impacts of Future Technology, University of Oxford. http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf
6. International Institute for Sustainable Development. (2025). Sustainable Development. <https://www.iisd.org/mission-and-goals/sustainable-development>
7. International Labour Organization. (2015). Global Wage Report 2014/15: Wages and income inequality. <https://www.ilo.org/publications/global-wage-report-201415-wages-and-income-inequality>
8. International Labour Organization. (2022). Follow-up to the resolution concerning inequalities and the world of work (2021): Comprehensive and integrated ILO strategy to reduce and prevent inequalities in the world of work. GB.346/INS/5. ILO, Governing Body, 346th Session. 2022. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---



[relconf/documents/meetingdocument/wcms_857745.pdf](#)

9. Koval, O. (2024). Corporate Social Responsibility during War and Post-War Recovery. *NISS*. [in Ukrainian]. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/korporatyvna-sotsialna-vidpovidalnist-pid-chas-viyny-ta-v>
10. Lelechenko, A. P. (2018). Fundamentals of regional policy of balanced development: history of emergence and basic documents. *State administration: improvement and development*, 11. [in Ukrainian]. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/32.pdf
11. Peace for the Future. (2024). Socially responsible business: what is it and how does it work in Ukraine today? <https://en.forfuture.life/blog/socialno-vidpovidalnyi-biznes-shcho-ce-i-yak-vono-pracyuie-sogodni-v-ukrayini>
12. Podliesna, V.G. (2024). Sustainable socio-economic development in the context of military-economic cyclicity. *Ukrainian society*, 1-2 (88-89), 13-28. <https://doi.org/10.15407/socium2024.01-02.013>
13. Public organization "Clean Planet". (2025). The impact of social inequality on people's lives and possible solutions. <https://welfare.green/vpliv-socialnoi-nerivnosti-na-zhittya-lyudejj-ta-mozhlivi-rishennya/>
14. Scheidel, W. (2017). *The Great Leveler: Violence and the History of Inequality from the Stone Age to the Twenty-First Century*. Princeton University Press. Princeton and Oxford
15. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. *World Economic Forum*. ISBN-13: 978-1-944835-01-9. https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/3385454/Schwab-The_Fourth_Industrial_Revolution_Klaus_S.pdf
16. Shults, A. (2024). «How Many AI Companies Will There Be In 2024 (Latest AI Statistics)». <https://springsapps.com/knowledge/how-many-ai-companies-will-there-be-in-2024-latest-ai-statistics>
17. United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* : resolution / adopted by the General Assembly. <https://digitallibrary.un.org/record/3923923?ln=en&v=pdf>



18. United Nations. (2020). Inequality – Bridging the Divide.
<https://www.un.org/en/un75/inequality-bridging-divide>
19. UN. (2020). The World Social Report 2020: Inequality in a rapidly changing world.
<https://social.desa.un.org/sites/default/files/publications/2023-03/World-Social-Report2020-FullReport.pdf>
20. UNDP. (2023). Environmental Damage Assessment.
<https://www.undp.org/ukraine/projects/environmental-damage-assessment>
21. UNCTAD. (2023). Curbing the digital economy's growing environmental footprint.
<https://unctad.org/news/curbing-digital-economys-growing-environmental-footprint>
22. UNGA. (2023). Resolution on Promoting the Social and Solidarity Economy for Sustainable Development. <https://digitallibrary.un.org/?ln=en>
23. UNCTAD. (2024). Digital Economy Report 2024: Shaping an Environmentally Sustainable and Inclusive Digital Future. <https://unctad.org/publication/digital-economy-report-2024>
24. United Nations Economist Network. (2025). New economics for sustainable development. Circular economy. <https://www.un.org/en/desa/unen/policy-briefs>
25. United Nations. (2025). 17 Goals to Transform our World.
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/>
26. Uspensky, S. (2025). How Many AI Companies Will There Be In 2025 (Latest AI Statistics).
<https://springsapps.com/knowledge/how-many-ai-companies-will-there-be-in-2024-latest-ai-statistics>
27. World Bank. (2024). Ukraine – Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3): February 2022 – December 2023.
<http://documents.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a>
28. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. (2025). Ukraine. Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). February 2022 – December 2024.
[file:///C:/Users/user/Downloads/ukraine fourth rapid damage and needs assess](file:///C:/Users/user/Downloads/ukraine%20fourth%20rapid%20damage%20and%20needs%20assess)



ment_rdna4_february_2022_december_2024.pdf

29. Arrighi, G. (2010). *The Long Twentieth Century: Money, Power and the Origins of Our Times*. London, New York: Verso
30. Bazin, A. (2022). The Metaverse: A New Domain of Warfare? *Small Wars Journal*.
<https://smallwarsjournal.com/2022/03/04/metaverse-new-domain-warfare/>
31. Beauchamp, T., Childress, J. (2019). Principles of Biomedical Ethics: Marking Its Fortieth Anniversary, *The American Journal of Bioethics*, 19:11, 9-12.
DOI:10.1080/15265161.2019.1665402
32. Bhugaonkar, K., Bhugaonkar, R., Masne, N. (2022). The trend of metaverse and augmented & virtual reality extending to the healthcare system. *Cureus*, 14(9).
10.7759/cureus.29071
33. Burlay, T. New Meaning of CSR in Business: Support for Ukraine's Societal Resilience in Wartime. *8th International Scientific Conference Challenges in the Turbulent Economic Environment and Organizations' Sustainable Development* Maribor, Slovenia. Ed. Jernej Belak Zlatko Nedelko, 139-149. ISBN 978-961-286-867-3. <https://doi.org/10.18690/um.epf.5.2024>
34. CSR Ukraine. (2023). A CSR model for companies during war. <https://csr-ukraine.org/news/model-ksv-dlya-kompaniy-pid-chas-viyni/>
35. European Commission. (2024). First ever defence industrial strategy and a new defence industry programme to enhance Europe's readiness and security.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1321
36. European Parliament. (2024). Reinforcing Europe's defence industry. Briefing. 08-11-2024.
[https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)749805](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)749805)
37. Fawkes, A. (2020). Has the Military Been Building the Metaverse? *Halldale*.
www.halldale.com/articles/17827-has-the-military-beenbuilding-the-metaverse
38. Grytsenko, A. A., Bilorus, O. G., Burlay, T. V., Podliesna, V. G., and Borzenko, O. O. (2024). Ukraine's Economy: Resilience Under War and Challenges for Post-War Recovery. *Sci. innov.*, 20(5), 16-34.
<https://doi.org/10.15407/scine20.05.016>
<https://doi.org/10.15407/scine20.05.016>



39. ICRC. (2023). What you need to know about artificial intelligence in armed conflict. <https://www.icrc.org/en/document/what-you-need-know-about-artificial-intelligence-armed-conflict>
40. National Bank of Ukraine. (2024). Monthly surveys of enterprises of Ukraine, 52. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Business_survey_m_2024-01.pdf?v=7
41. Podliesna, V. Cyclical influence on the global trend of turbulence for business. *8th International Scientific Conference Challenges in the Turbulent Economic Environment and Organizations' Sustainable Development* Maribor, Slovenia. Ed. Jernej Belak Zlatko Nedelko, 247-255. ISBN 978-961-286-867-3. <https://doi.org/10.18690/um.epf.5.2024>
42. Rozman, J. (2020). The Synthetic Training Environment. *Spotlight*, 20-6. <https://www.ausa.org/sites/default/files/publications/SL-20-6-The-Synthetic-Training-Environment.pdf>
43. Schwab, K. (2016). The Fourth Industrial Revolution. *World Economic Forum*. ISBN-13: 978-1-944835-01-9. https://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0005/3385454/Schwab-The_Fourth_Industrial_Revolution_Klaus_S.pdf
44. St-Gallay, S.A., Sambrook-Smith, C.P. (2017). Tools, techniques, organisation and culture of the CADD group at signature discovery. *J Comput Aided Mol Des*, 2017, 31(3), 305-308.
45. Stockholm International Peace Research Institute. (2024). SIPRI Yearbook 2023. <https://www.sipri.org/yearbook/2023>
46. Talin, B. (2024). History and Evolution of the Metaverse Concept. <https://morethandigital.info/en/history-evolution-of-metaverse-concept/>
47. Ukrainian Sociological Portal. (2024). What was the year 2023 for Ukrainian companies: the results of the Kyivstar Business study. <https://usp-ltd.org/iakym-buv-2023-rik-dlia-ukrainskykh-kompanij-rezultaty-doslidzhennia-kyivstar-biznes/>
48. UNCTAD. (2024). Digital Economy Report 2024: Shaping an Environmentally Sustainable and Inclusive Digital Future. <https://unctad.org/publication/digital->

economy-report-2024

49. UN (2025). UN report: adoption of artificial intelligence will affect 40 percent of jobs. <https://news.un.org/ru/story/2025/04/1462941>
50. Uspensky, S. (2025). How Many AI Companies Will There Be In 2025 (Latest AI Statistics). <https://springsapps.com/knowledge/how-many-ai-companies-will-there-be-in-2024-latest-ai-statistics>
51. Wang, G. et al. (2022). Development of metaverse for intelligent healthcare. *Nature Machine Intelligence*, 4, 922–929. <https://doi.org/10.1038/s42256-022-00549-6>
52. Wilenius, M. (2014). Leadership in the sixth wave—excursions into the new paradigm of the Kondratieff cycle 2010–2050. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40309-014-0036-7>
53. World Bank. (2024). Digital Progress and Trends Report 2023. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/7617f89d-2276-413d-b0a7-e31e7527d6af>

Chapter 3.

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 23.03.2025)
2. Звіти Рахункової палати за 2018-2022 роки. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/> (дата звернення: 28.03.2025)
3. Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141–146. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/29.pdf> (дата звернення: 28.02.2025).
4. Офіційний сайт Рахункової палати України. URL: <http://rp.gov.ua/Activity/Reports/> (дата звернення: 04.03.2025)
5. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/> (дата звернення: 28.03.2025).
6. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації: Розпорядження



- Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 04.03.2025)
7. Про внесення змін до Закону України «Про Рахункову палату» та деяких інших законодавчих актів України: Закон України від 30.10.2024р. № 4042-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4042-20#Text> (дата звернення: 04.03.2025)
8. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 04.03.2025)
9. Річні звіти Держаудитслужби за 2018–2024 роки. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/51> (дата звернення: 04.03.2025)
10. Річні звіти Держфінмоніторингу за 2019-2024 роки. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist> (дата звернення: 04.03.2025)
11. Скрипник Г., Владислав Ч. Державний фінансовий контроль України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. (70). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-139> (дата звернення: 04.03.2025)
12. Стратегія розвитку Рахункової палати на 2025–2029 роки URL: https://rp.gov.ua/Strategy/Strategy_2019-2024/?id=796 (дата звернення: 17.03.2025)

Chapter 4.

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 1.04.2014 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>
2. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України №157-



- VIII від 05.02.2015 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#n3>
3. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.
 4. Дорогунцов С. І., Заєць Т. А., Пітюренко Ю. І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка : підручник. Київ : Вид-во КНЕУ, 2005. 988 с.
 5. Пиртко М.С. Детермінанти стимулювання діяльності територіальних громад Рівненщини/ М.С. Пиртко. – Економіка та управління національним господарством. – Вип. 13 . – 2017 . – С. 271-276.
 6. Кизим М.О. Чинники просторового розвитку територіальних громад у системі публічного управління територіями / М.О. Кизим, І.Б. Симигуліна, І.В. Ярошенко// Проблеми економіки. - № 2 (52). – 2022. – С. 82-92.
 7. Гладка Л. І., Тіощо А. П. Фактори впливу на соціально-економічний розвиток регіонів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45714/08-Gladka.pdf?sequence=1>
 8. Дегтярьова І. О. Конкурентоспроможність регіону: стратегічні пріоритети та механізми державного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2012. – 368 с.
 9. Орзіх М. П. Самоврядні території в системі державного устрою України / М. П. Орзіх // Місьцеве та регіональне самоврядування України. – Київ, 1993. – Вип. 1–2. – С. 61.

Chapter 5.

1. Kolot, A., & Herasymenko, O. (2023). "Digital transformation of Ukrainian businesses: Strategic management approaches in post-pandemic reality." *Journal of East European Management Studies*, 28(2), 189-215.
2. Desyatnyuk, O., Naumenko, M., Lytovchenko, I., & Beketov, O. (2024). Impact of digitalization on international financial security in conditions of sustainable



- development. Problemy Ekorozwoju/Problems of Sustainable Development, 1, 104–114.
3. Strielkowski, W. (2024). Innovations in the Energy Sector as a Powerful Catalyst for Financial Transformations. *Marketing and Management of Innovations*, 15(1), 131–142.
 4. Kharazishvili, Y., & Kwilinski, A. (2023). "Sustainable development strategies for Ukrainian business in conditions of global challenges." *Sustainability*, 15(4), 3341–3360.
 5. Dergachova, V., & Chukhray, N. (2023). "ESG transformation of Ukrainian business models: Strategic perspectives and implementation challenges." *Journal of Cleaner Production*, 380, 134845.
 6. Dykan, V., & Pakhucha, E. (2023). "Strategic Management of Ukrainian Enterprises: Adaptation to Global Challenges." Routledge, London.
 7. Koev, S., & Shapoval, V. (2024). "Digital Economy in Ukraine: Business Transformation in the Context of European Integration." Springer, Berlin.
 8. Tkachenko, V., & Kwilinski, A. (2024). "Management of Ukrainian Business in Crisis Conditions: War Economy and Beyond." In: *Economic Security in Eastern Europe*. Palgrave Macmillan, pp. 87–112.
 9. Reznikova, N. V., Rubtsova, M. Yu., & Ivashchenko, O. A. (2019). Prospects for the development of international marketing strategies in the context of global convergence. *Efektivna Ekonomika*, 7.
 10. Kulik, Y., & Chukurna, O. (2024). "Supply chain transformation strategies for Ukrainian businesses in wartime conditions." Working Paper Series, Kyiv School of Economics, WP-2024-03.
 11. World Bank Group. (2024). "Ukraine Business Resilience Report: Strategies for Recovery and Growth." Washington, DC.
 12. European Bank for Reconstruction and Development. (2023). "Digital Transformation of Ukrainian Businesses: Progress Report 2023." London, UK.
 13. McKinsey & Company. (2024). "Rebuilding Ukrainian Business: Strategic priorities for management in post-war recovery." McKinsey Global Institute.



14. United Nations Development Programme. (2023). "Business Adaptation and Resilience in Ukraine: Strategic Management Practices." UNDP Ukraine Office, Kyiv.
15. Deloitte. (2024). "Ukrainian Business Outlook 2024-2025: Management Strategies in Uncertain Times." Deloitte Global.

Chapter 6.

1. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ В. В. Баркасі.- О., 2004. - 20с.
2. Давидова О. Вплив психофізичних відхилень на стан мовленнєвого розвитку дитини //Дефектологія. – 2007. - №11. – С. 49 – 51.
3. Тищенко В., Рібцун Ю. Як навчити дитину правильно розмовляти : Від народження до п'яти років: Поради батькам. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 128 с.
4. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 672 с.
5. Кулешова В. В. Із зарубіжного досвіду організації неперервної професійної освіти майбутніх учителів / В. В. Кулешова// Методика викладання іноземної мови пам'яті професора В. Л.Скалкіна: матеріали VII Міжнародної наук.-практ. конф. (19–20 квітня 2013 р.), Одеса: Одеський нац. ун-т, ім. І.І. Мечнікова 2013р. – С.462–465.
6. Andreasson I., Asp-Onsjö L., & Isaksson J. Lessons learned from research on individual educational plans in Sweden: Obstacles, opportunities and future challenges. *European Journal of Special Needs Education*. 2013. 28(4). P. 413–426.
7. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / О. І. Гура– Запоріжжя: ГУ «ЗУДМУ», 2006. – 332 с.
8. Наукові підходи до педагогічних досліджень: кол. монографія [за заг. ред. В.



- Лозової]. – Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. – 348 с.
9. Bal A. P. The effect of the differentiated teaching approach in the algebraic learning field on students' academic achievements. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*. 2016. Vol. 63. P. 185–204.
 10. Basics of special education in vocational education and training. The Science of Special Needs Pedagogy. JAMK University of Applied Sciences. URL : <https://oppimateriaalit.jamk.fi/seninet/the-science-of-special-needs-pedagogy/>
 11. Ben Yehuda S., Leyser Y., Last U. Teacher educational beliefs and sociometric status of special educational needs (SEN) in inclusive classrooms. *International Journal of Inclusive Education*. 2010. Vol. 14. Iss. 1. P. 17–34.
 12. Black-Hawkins K Understanding inclusive pedagogy. *Inclusive Education / Plows&B.Whitburn* (Eds.). 2017. P. 13-28.
 13. Brackenreed D. Inclusive education: Identifying teachers' strategies for coping with

Chapter 7.

1. Weber, Max. (2001). *Wirtschaftsgeschichte: Abriß der universalen Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*. Stuttgart: Kröner. URL: <https://archive.org/details/wirtschaftsgeschi00webe>
2. Simmel, Georg. (2002). *Bol'shie goroda i dukhovnaia zhizn'*. *Logos*, no. 3–4 (34): 112. URL: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/34/02.pdf>.
3. Park, Robert E. (2011). *Selected Essays*. Edited and translated by V. G. Nikolaev. Kanon+ROOI Reabilitatsiya. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=19046237>
4. Wirth, Louis. *Selected Works in Sociology*. Translated by V. G. Nikolaev; edited by L. V. Girko. Lan. URL: <https://www.twirpx.com/file/1424203/>
5. Abercrombie, Nicholas, Stephen Hill, and Bryan S. Turner. (2004). *Dictionary of Sociology*. Edited by S. A. Erofeev. Ves Mir. URL: <https://www.twirpx.com/file/1120906/>
6. North, Douglass C. (1997). *Institutions, Institutional Change and Economic*



Performance. Translated by A. N. Nesterenko; edited by B. Z. Milner. Foundation for Economic Books “Nachala”. URL:

https://royallib.com/book/nort_duglas/instituti_institutsionalnie_izmeneniya_i_funktsionirovanie_ekonomiki.html

7. Simon, Herbert A. (1993). Ratsional'nost' kak protsess i produkt myshleniia. THESIS, no. 3: 16–38. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ratsionalnost-kak-protsess-i-produkt-myshleniya>
8. Durkheim, Émile. (1982). The Rules of Sociological Method. New York: Free Press.
9. Gray, John. (1998). False Dawn: The Delusions of Global Capitalism. London: Granta.
10. Merton, Robert K. (1996). Social Structure and Anomie. In Robert K. Merton on Social Structure and Science, edited by Piotr Sztopka, 132-152. Chicago: University of Chicago Press.
11. Toynbee, Arnold J. (2002). The Study of History: Civilization on Trial. URL: https://royallib.com/book/toynbi_arnold/tsivilizatsiya_pered_sudom_istorii.html
12. Porter, Michael E. (1993). The Competitive Advantage of Nations. URL: <https://www.twirpx.com/file/1362844/>
13. Danilyshyn, Bohdan. (2025). Urbanizatsiia: iake maibutnie ochikuie na nashi mista. URL: https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/urbanizaciya-yake-maybutnje-ochikuje-na-nashi-mista-483146.html.
14. Radionova, L. A. (2018). Kontsept 'zhiznesposobnyi gorod' v usloviiakh lokal'noi dinamiki: teoretiko-metodologicheskie osnovy. In Efektyvnist' suchasnoho biznesu v umovakh dynamichnoho seredovyscha, edited by L. L. Kalinichenko, 274-283. Kharkiv: FOP Panov A. M.
15. Abercrombie, Nicholas, and Alan Warde. (1994). Towns, Cities & Countryside. In Contemporary British Society. London: Polity Press.
16. John, G., Tacker C. Strom, and C. Mordeno. (2005). Centripetal Democratic Governance: A Theory and Global Inquiry. American Political Science Review 99 (4). URL: <https://doi.org/10.1017/S0003055405051885>.



17. Radionova, L. A. (2014). Mestnoe samoupravlenie kak imperativ sub'ektnosti goroda v grazhdanskom obshchestve. *Humanitarnyi chasopys*, no. 2: 35–45. URL: <https://library.khai.edu/bitstream/123456789/12345/1/radionova2014.pdf>
18. Held, David, et al. (2004). Global'nye transformatsii: Politika, ekonomika, kul'tura. Praxis.
19. Vozniak, Taras. (2009). Fenomen mista. Lviv: "Yi". URL: https://www.ji-magazine.lviv.ua/fenom_mista.html.
20. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2025). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
21. Pivovarov, Yu. L. (1975). Urbanizatsiia i rasselenie.
22. Zarubina, N. N. (1997). Modernizatsiia i khoziaistvennaia kul'tura (Kontseptsiiia M. Webera i sovremennye teorii razvitiia). *Sotsiologicheskie issledovaniia*, no. 4: 46–54.
23. Posatskyi, B. S. (2002). Osnovy urbanistyky. Urbanizatsiia ta terytorial'ne rozplanuvannia. Part 1. Lviv: Manuscript.
24. Hyrych, Ya. M. (2009). Urbanizatsiia. Demohrafichna polityka ta rozvytok miskykh poselen' URSR (60-ti rr. XX st.). In *Shevchenkivski dni/ Istoriia*, 25–27. Kyiv: DP Informatsiino-analitychne ahenstvo.
26. Verkhovna Rada of Ukraine. Zakon Ukrainy pro mistski ahlomeratsii. (2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62318
27. Rasseko, Yu. Yu. (2015). Mnogoaspektnoe opredelenie poniatiiia 'malyi gorod'. *Vestnik MDU im. A. A. Kuliashova* 2 (46): 17–25.
28. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia: T. 5. Terytorial'ne upravlinnia. 2011. Edited by O. Yu. Amosov et al. Kharkiv: KharrI NADU "Mahistr".
29. Statystyka naselennia Kharkova za 2024 rik. URL: <https://gwaramedia.com/terekhov-nazvav-kilkist-liudey-shcho-prozhyvaiut-v-k>
30. Vorotin, V. Ye., and Ya. A. Zhalilo, eds. (2010). Derzhavne upravlinnia rehionalnym rozvytkom Ukrainy. Kyiv: NISD.
31. Chandler, Alfred D. (1962). *Strategy and Structure: Chapters in the History of the American Industrial Enterprise*. Cambridge, MA: MIT Press.
32. Beck, Ulrich. (2001). *What Is Globalization?* Translated by Patrick Camiller.



Cambridge: Polity Press.

33. Berger, Peter L., and Samuel P. Huntington, eds. (2002). *Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press.
34. Luard, Evan. (1990). *The Globalization of Politics: The Changed Focus of Political Action in the Modern World*. London: Macmillan.
35. Albrow, Martin. (1996). *The Global Age: State and Society beyond Modernity*. Cambridge: Polity Press.
36. Ohmae, Kenichi. (1995). *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*. New York: Free Press.
37. Strange, Susan. (1996). *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511559143>
38. NISS. (2018). *Analitichna dopovid do shchorichnoho poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady*. URL: [https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Analit Dopovid Poslannia 2018.pdf](https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Analit_Dopovid_Poslannia_2018.pdf)
39. Asotsiatsiia malykh mist Ukrainy. (2025). URL: <https://atu.net.ua/>

Chapter 8.

1. Тернавська В. М. Правотворча політика України : монографія / В. М. Тернавська. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 120 с. С. 82.
2. Риндюк В. І. Нормотворча діяльність : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / В. І. Риндюк. К. : КНЕУ, 2009. 162 с. С. 4.
3. Оніщенко Н.М. Нормопроектуюча діяльність: сутнісні характеристики в нових реаліях. *Альманах права*. Правові засади нормотворчої діяльності: національний і зарубіжний досвід: До 75-річчя Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 1949–2024. Випуск 15. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2024. С. 18-22. С. 21. DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-18-22
4. Правова доктрина України : у 5 т. Харків, Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С. І. Максимов та



- ін.: за заг. ред. О.В. Петришина 976 с. С. 396.
5. Правова доктрина України : у 5 т. Харків, Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В.Я. Тацій, О.Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.: за заг. ред. О.В. Петришина. 976 с. С. 306
 6. Остапенко Г.З. Принцип правової визначеності: теоретико-прикладні засади : монографія. Київ : Парлам. Вид-во, 2023. 460 с. С. 317-318.
 7. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. No 889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>
 8. Грищук А.Б. Принцип професіоналізму в державній службі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2021. Серія ПРАВО. Випуск 65. С. 231. С. 227-232. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.65.41>
 9. Косович В.М. Загальнотеоретичні засади удосконалення нормативно-правових актів України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Львів. Нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 38 с. С.12-13.
 10. Риндюк В.І. Упорядкування законодавства України: теоретико-методологічний та техніко-юридичний аспекти [Текст] : монографія; Київ : КНЕУ, 2021. 407 с. С. 290.
 11. Байбак А.Г. Деякі особливості нормотворчої діяльності Кабінету Міністрів України. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ): матеріали міжнар. наук. практ. конф. (м. Харків: ХНУВС, 2020. С. 73-75. С. 74.



SCIENTIFIC EDITION

MONOGRAPH
INNOVATION IN DER MODERNEN WISSENSCHAFT
WIRTSCHAFTSWISSENSCHAFTEN, MANAGEMENT UND MARKETING,
PÄDAGOGIK, PHILOSOPHIE, RECHTS- UND POLITIKWISSENSCHAFTEN

INNOVATION IN MODERN SCIENCE
ECONOMICS, MANAGEMENT AND MARKETING, EDUCATION, PHILOSOPHY, LEGAL AND
POLITICAL SCIENCES
MONOGRAPHIC SERIES «EUROPEAN SCIENCE»
BOOK 40. PART 3

Authors:

Obelets T.V. (1), Pistunov I.M. (2), Prykhodchenko O.Y. (2), Prutska O. (3),
Timoshenko N. (3), Zamkovyi O. (3), Korchynska O.O. (4), Chepeliuk M. (5),
Kuleshova V. (6), Samoilova I. (6), Radionova L. (7), Kozyrieva N. (7),
Parkhomenko N.M. (8), Tarakhonych T.I. (8)

The scientific achievements of the authors of the monograph were also reviewed and recommended for publication at the international scientific symposium
«Innovation in der modernen Wissenschaft /
Innovation in modern science '2025»
(May 30, 2025)

Monograph published in the author's edition

The monograph is included in
International scientometric databases

500 copies
May, 2025

Published:
ScientificWorld-NetAkhatAV
Lußstr 13,
Karlsruhe, Germany



e-mail: editor@promonograph.org
<https://desymp.promonograph.org>



<https://desymp.promonograph.org>

e-mail: editor@promonograph.org

